

Magyar dobozgépek

A magyar fényképezőgépgyártást legnagyobb tömegében az olcsó dobozgépek jellemzik. Egyikükről, a Fotoboxról volt már szó, mely kiemelkedő közöttük. Most három másik dobozgépet mutatok be, melyek kortörténeti szempontból is nagyon érdekesek.

A háború utáni újrainduló fotóanyaggyártást Magyarországon a Forte jellemezte. A két világháború között épült Kodak gyár így immár a magyar népgazdaság keretei között üzemelt. Az újraindítás nagymértékben azok vállán nyugodott, akik a háború előtt is ott dolgoztak, ugyanis recepturák hiányában az öreg emulziófőző mesterek emlékei szolgálták útmutatásul. No meg a szakirodalom és a majd egy évszázada híres magyar vegyészek, vegyészmérnökök. A Fortepan filmek ma is nagyon jó fekete fehér filmnek számítanak, kár hogy hazánk fiai nem vásárolják nagyobb mennyiségben. Azt is érdemes tudni, hogy a Fortepan 200 és 400-as síkfilmekből külön rendelésre bármilyen egzotikus méretet is szállít a Forte, pl. 8x10"-est, vagy 50x60 cm-est is. A Fortepan 200-as síkfilm pedig olyan jó, hogy ritkán használok mást, akkor pedig a fekete-fehér filmek „királyát”, a Kodak T-MAX 100-at. Summa summarum, 1949-ben megjelent a magyar piacon és

külföldön is az Optifort nevű ortokromatikus fekete-fehér negatív. Sajnos nem volt mibe befőzni, részint a háborús pusztítás miatt (sok gép megsemmisült), részint azért, mert a háború előtt csak a gazdagabb rétegek engedhették meg maguknak a fotografálás luxusát.

A Forte tehát gyártatni kezdte az **Optifort** névre keresztelt egyszerű dobozgépet. A gép váza alumíniumöntvény, melyet fekete lakkfesték borít. Hátoldalán a Forte embléma és a Made in Hungary felirat olvasható. Érdekes számomra, hogy a német atmoszféra ellenére miért angol nyelvű a felirat, de azt sem érdemtelen kiemelni, hogy milyen jó reklámpszichológiai összképet mutat a gép és a film egyező neve, valamit az embléma szerepeltetése. Ez is olyan momentum, mely a későbbi hiánykereskedelemben - ahol felesleges a reklám - már elfeledett pszichológiai elem volt. A gép egyszerű zára pillanatot (~1/30 s) és hosszú időt exponál. Az időállító kart az exponáló

lakkal majdnem átellenesen, az objektív mellett találjuk. Az objektív F 1:11/98 mm-es adatokkal jellemezhető, egylencsés meniszkusz konstrukció. (Arisztokratikusabb néven Monokel objektív.) Rajza megfelelően éles, melyet egyrészt a nagy, 6x6

cm-es negatív méret biztosít, másfelől az, hogy a filmvezető sín enyhén ívelt, így a képdomborúsági hiba részben kiküszöbölhető. Maga a lencse egy csavarmenetes foglalatban kapott helyet, így a gépvázba használaton kívül besülylyeszthető.

Felvételezéshez csavarjuk ki ütközésig, ugyanis egyébként csak életlen foltot kapunk a filmen. Mielőtt a gépet komolyabb használatba vesszük, fotóműszerésszel húzózással kenessük meg *vékonyan(!)* a menetet. Az alumínium ugyanis nem önkendő fém, ezért hamar kikopik. Ezt a kopást megelőzhetjük a zsírozással, illetve a már kialakult kisebb kotyogás szüntethető így meg. A gép egyébként az Art-Deco formatervezés egyik szép példája. Szállíthatóságát az is elősegíti, hogy keresője összecusukható. Sajnos ritkán fellelhető géptípus.

Az **Utítárs** születési dátuma négy évvel későbbi: 1953. Ugyancsak 6x6 cm-es képméretű, de váza már bakelitből van. Ez a szerkezeti megoldás a gép robosztusságát csökkentette, de ennek ellenére, tartóssága megfelelő. Objektívje F8-as fényerejű „B” Achromat. A betűjelzés valószínűleg arra utal, hogy második változatról van szó, míg az akromát

elnevezés tájképlencse-felépítést (ó-akromát) takar. Ahogyan azt már a Zeiss-Ikon Box-Tengornál leírtam, ez az objektív egy pozitív koronaüveg- és egy negatív flintüveg lencse összeragasztásaként jön létre. Maximális fényereje F7.7. Az elsődleges színekre (vörös és kék sugarak azonos gyújtótávolsága) javított, azonban a másodlagos színekre (sárga és zöld sugarak) nem korrigált. Ezért akromát, vagy pontosabban félakromát, és nem APOkromát, vagyis minden színre javított objektív. (Az apo görög szó és annyit tesz: sok.) Az objektívtól így jó rajtot várhatunk el (metsetei rajzát emblémaszerűen láthatjuk az Utítárs felirat alatt, mint ahogyan a Zeiss-Ikon embléma is ugyanez!), azonban vásárláskor vegyük szemügyre a lencsét, ugyanis elég gyakran találok olyan példányokkal, melyek objektívjében a ragasztás elengedett. Az objektív F16-ra lerekeszthető egy kar segítségével. Zárja egyszerű pil-

lanatár, mely hosszú időre is állítható. A film síkja ennél a gépnél azért nem hajlított, mert az akromátlencse a képdomborúsági hibát elég jól korigálja.

Ennek a géptípusnak a gyártási története eléggé regeyes. Először a Finommechanikai és Acélárugyár gyártotta F. A. Budapest jelzéssel. Két-három évvel később FFM Budapest szerepel a homloklapon, majd a gépet a Fővárosi Finommechanikai Vállalat gyártja. Ezt a céget 1914-ben alapították, majd 1949-ben újra alapították, és a gép gyártása végig a VII. ker. Nagydíófa u. 14-ben folyt, hiszen ugyanarról a cégről van szó. Csak néha átszervezték, néha kisebb üzemeket csatoltak hozzá. A cég egyébként ma is létezik - túlélte a privatizációt - Finommechanikai Rt. néven.

A **Pajtás** - mindenki Pajtása ! - szinte már szállóige, nemcsak fotós körökben. Ebből a gépből több, mint 100'000 db készült és az idősebb korosztály sok tagja kaphatta ballagásra vagy más jeles eseményre. Tehát mindenki ismeri. 1955-ben jelent meg a piacon és nagyon sok jellemzőjében hasonlít az Utitársra. Néhány alkatrészük mérete tizedmilliméternyire egyezik. Ez nem is csoda, hiszen a Gamma kész alkatrészeket vásárolhatott a gép gyártásához.

Az 1960-as évek elején a gép gyártását a Fővárosi Finommechanikai Vállalat vette át, és Gamma helyett FFV emblémával 1966-ig gyártották a Pajtást a Nagydíófa utcai üzemben. A gépet a fiatalabb korosztálynak szánták, innen a gép elnevezése: az úttörőmozgalom „katonái” voltak a pajtások. A gép objektívje F 1:8/80 mm-es Achromat (szerintem megegyezik az Utitárs objektívjével), mely F11-re és F16-ra rekeszelhető. A zár szerkezet a szokásos 1/30 s-ot és hosszú időt exponál. 1964-ben 160 Ft-ért lehetett megvásárolni a Pajtást, mely az Ofotért stabil árucikkévé vált, hozzá 45 Ft-ért vásárolhattunk disznóbőr tokot, valamint 4 Ft 5 fillérért (!) bakelit rögzítőcsavart.

A gép konstruktöre Barabás János volt, aki, mint a magyar fejlesztőmérnökök közül sokan, saját kora előtt járt. Megtervezte ugyanis a gép továbbfejlesztését, melybe F9-es fényerejű új-akromát objektívet szerkesztett. Ebben a lencsében a korona és a flintüveg görbületi viszonyai mások, mint az ó-akromátban. Fényereje ugyan kisebb, de rajza sokkal jobb! A gép további újítása az akkor elterjedőben lévő 220-as tekercsfilm használata. Ez kétszer olyan hosszú, mint a 120-as, és nincs védőpapírja csak a

film elején és végén.

Emiatt automata továbbítószervezetet igényel. A 220-as film azóta sem terjedt el igazán, a Pajtás új verziója pedig nem került gyártási programba.

A Pajtás, az Utitárs, és az Optifort egyaránt használható fotózásra, ha jó állapotban vannak. Szerkezetük egyszerű, megfelelő kezeléssel nem romlanak el. Stílszerűen használhatunk bennük Fortepan filmet, de más gyártó fekete-fehér filmjeivel is próbálkozhatunk. Ha C-41 hívású fekete-fehér filmre fotózunk (pl. Kodak Portra 400 BW), a filmek nagy megvilágítástűrése miatt lehetőségeink kibővülnek. Színes filmet - kizárólag negatívot - csak

akkor használjunk, ha a az objektívek színszórása nem zavaró számunkra. Használjunk telített filmeket (pl. Kodak Portra VC), ugyanis a színek tisztaságát segítenek megőrizni.

A gépeket Mindszenti Péter győjtőtől kaptuk kölcsön, melyet ezúton is megköszönünk.

Török György
fotográfus

